

ŠUNSKŲ MOKYKLA ISTORIJS AKIRATYJE

DOI: 10.13165/HST-25-12-1-03

Anotacija. Mokykla žmogaus gyvenime ir visuomenėje turėjo ir turi išskirtinį vaidmenį. Tai mokslo, kultūros ir žinių lopšys. Šiame straipsnyje aptariama Šunskų mokyklos priešistorė, jos svarba kaimiškoje vietovėje, atskleidžiama istorijos laikotarpių sandūroje mokyklos ir joje dirbusių mokytojų ir mokinių patirti iššūkiai dėl religinių įsitikinimų ir valdžios kaitų.

Reikšminiai žodžiai: Šunskų mokykla, mokytojai ir mokiniai, autoritetai.

IVADAS

Mokykla Lietuvos visuomenei teikė neįkainojamą reikšmę nuo pat krikščionybės pradžios Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto laikais. Lietuvos mokyklos išugdė daugybę asmenų, vėliau turėjusių didelę įtaką tautos, visuomenės ir valstybės raidai, o okupacijų laikais, nors ir svetimų ideologijų kontekste organizuojamoje ir jų prižiūrimoje mokykloje ir mokymo procese, buvo stengiamasi išsaugoti tautinę ir krikščioniškąją mokinių tapatybę. Taip buvo ir caro, ir sovietinių laikų mokyklose. Šios pastangos lėmė istorinius Lietuvos nepriklausomybės įvykius – Vasario 16-ąją ir Kovo 11-ąją.

Mokykla kiekviename miestelyje, parapijoje ar atokiame kaime buvo to krašto šviesos židinėlis. Šiame darbe bus stengiamasi pažvelgti į nedidelio Šunskų miestelio mokyklą. Be abejo, norisi žinoti jos istoriją, žymesnius mokytojus ir mokinius. Todėl šio straipsnio tikslas yra istoriniu metodu rekonstruoti Šunskų mokyklos istoriją. Tai darant labai svarbu ne tik pačios mokyklos, kaip institucijos, istorijos faktai, bet ir jos reikšmė tam kraštui ir galbūt net visos valstybės istorijai.

Taigi ar Šunskų mokykla buvo svarbi? Į šį klausimą atsakyti nelengva, nes istorinių tyrinėjimų mažai. Yra tik kunigo istoriko Vaclovo Strimaitis 1928 m. parašyta *Šunskų parapijos kronika*, 2009 m. Kęstutis Žemaitis išleista mokslinė monografija *Šunskai: Bažnyčia, kraštas ir žmonės* ir dar šiek tiek žinių viename kitame leidinyje, visų pirma biografiniuose.

Vis dėlto gali kilti klausimas, kodėl pasirinkta būtent Šunskų mokykla. Iš tikrųjų beveik kiekviena XIX ar XX amžiaus mokykla turi savą, dažnai unikalią istoriją, tačiau Šunskai ir aplinkiniai kaimai išaugino gana daug Lietuvos visuomenės ir Bažnyčios veikėjų, padariusių įtakos krašto kultūrai, švietimui, politikai ir krikščionybei. Šunskų mokyklos istori-

ja tampa savotiškai unikali ir dėl joje besimokiusių mokinių, ir dėl ten dirbusių mokytojų autoriteto.

MOKYKLOS KŪRIMASIS

Šunskai – sena gyvenvietė. Šunskų kaimas ir pirmųjų gyventojų pavardės aptinkamos dar 1738 m. Vilkaviškio seniūnijos inventoriuje. Manoma, kad gyvenvietė toje vietoje įsikūrė dar seniau – 1710 m. Kada atsirado mokykla Šunskuose? Tokių duomenų nerandame nei Lomžos diecezijos, Šunskų bažnyčios archyvų aprašymuose¹, kunigo Jono Totoraičio parengtoje Sūduvos – Suvalkijos istorijoje, nei šiandieniniame Vilkaviškio vyskupijos archyve.

Vaclovas Strimaitis 1928 m. rašė: „Nežinia kaip seniai Šunskuose pajusta reikalas turėti mokyklą, bet kaimui skirstantis kolonijomis jau mokyklai daržas duota, kas buvo reta. Matomai jau buvo pribrendusi mintis.“ (Strimaitis, 1928). Taip autorius aiškiai nurodo XIX a. pradžią, kada buvo vykdoma minėtoji žemės reforma. Taigi Strimaitis pateikia apytikslesnį datą ir mes jau žinome, kad mokykla veikė dar caro okupacijos metais. Labiausiai tikėtina, kad mokykla pradėjo veikti jau po 1863 m. sukilimo, 1867 metais (Žemaitis, 2024). Tais metais buvo konsekruota ir antroji Šunskų bažnyčia.

Istorikas Jonas Totoraitis (2003) teigia, kad „Šunskuose 1839 m. buvo supuvęs mokyklos namas, bet Alvito dekanato vizito tų metų akte nepaminėta, ar buvo joje mokinių. Vizito dokumentuose 1843 m. pasakyta, kad Šunskuose mokyklos nėra. 1860 m. mokyklai buvo paskirtas daržas 1 margo 150 prentų², bet pačios mokyklos dar nebuvo. Po „lenkmečio“ buvo įsteigta rusiška mokykla.“ Taigi darytina išvada, kad po „lenkmečio“, t. y. sukilimo, pradėjusi

1 Šunskų bažnytiniai archyvai kartu su visos Seinų vyskupijos archyvais po to, kai 1919 m. Lenkijos kariuomenė užėmė Seinų kraštą, buvo perkelti į Lomžą.

2 Lietuvos Užnemunėje margas nuo 1819 m. – 0,56 hektaro; prentas – senovės ilgio matas (apie 4, 5 m).

veikti mokykla jau nebuvo pirmoji. Lietuvai atgavus nepriklausomybę 1919 m. ėmė veikti lietuviška 4 skyrių mokykla, kurią galima vadinti pradine mokykla.

Svarbu pažymėti, kad apylinkėje veikė ir daugiau mokyklų: „Šunskų kaime dviejų komplektų, t. y. su 2 mokytojais; 2. Baltrakio kaime; 3. Oželių seniūnijos; 4. Žiūrių Gudelių kaime Tomo Žilinsko vardo (mat jis šioj mokykloj mirė); 5. Tursučių kaime. Po Didžiojo karo [Pirmojo pasaulinio – aut. past.] apie dešimt metų buvo mokykla dar Puskepurioose“ (Strimaitis, 1928).

Carinės okupacijos metais veikusi mokykla Šunskuose turėjo būti labai svarbus mokslo šviesos žiburys. Nepaneigtina jos įtaka apylinkės šviesuomenės ugdymui ir atvirkštinis veiksnys. Kaip pavyzdį galima nurodyti iš Šunskų krašto (Šunskų parapijos Žiūrių – Gudelių kaimo) kilusį Lietuvos „mokytojų tėvą“ Tomą Ferdinandą Žilinską.

Tarpukario Lietuvoje mokykla stiprėjo. O „1938 metais įsteigta penktasis ir šeštasis skyriai. Tad atkeltas dar ketvirtas mokytojas. Mokykla įsikūrė keletejo

trobesių“ (Strimaitis, 1928). Bene žinomiausia vieta – mokykla pas mokytojus Strimaičius. Mokyklos veikė ir artimose didesnėse gyvenvietėse.

Buvęs Šunskų mokyklos mokinys Vaclovas Gudaitis (2006) prisimena prieškarį mokyklą: „Kiekvieną rytą 7 valandą laukdavome užkaukiant Antanavo spirito gamyklos sireną, stojam į klumpes ir traukiam krepšelius užsimetę į mokyklą. Išėję pamatom kaimynų vaikus, mes palaukiame jų arba jie mūsų, taip mūsų būreliai auga ir iš visų pusių keliais ir lankų takeliais suguža į mokyklą. Mokykla keturių skyrių. Mokomės po du skyrius vienoje klasėje. Pirmą ir antrą skyrių moko nuostabi mokytoja Vladislava Statkevičiūtė, o vyresniuosius – mokytojas mokyklos vedėjas Žemaitis. Dainavimo pamokas visiems praveda Žemaitis – jis groja smuiku.“ Mokymo procese aktyviai dalyvavo ir Šunskų klebonas, iš tos pačios parapijos kilęs kunigas Vincentas Ambraziejus. Jis dėstė tikybą. Yra išlikusi nuotrauka su kunigu, mokytoja ir vaikais bažnyčios šventoriuje (žr. 1 pav.).

1 pav. Šunskų klebonas Vincentas Ambraziejus, mokytoja Aleksandra Statkevičiūtė ir mokiniai bažnyčios šventoriuje

Gudaitis (2006) pažymi, kad „1938 m. mokykloje jau šeši skyriai. Penktas skyrius siuvėjo name šalia pieninės, o kitais metais šeštasis – Bartuškos name. Mūsų mokytojas – Vincas Strimaitis. Jis su žmona, irgi mokytoja, atkeliamas iš Tursučių. Strimaitis – tikras patriotas ir puikus mokytojas. Vasarą jis orga-

nizuoja ekskursijas po apylinkes. Mes irgi patriotai, mes už Vilniaus išvadavimą, mes renkam pinigų Ginklų fondui, iškilmingai įteikiame nupirktą šautuvą šauliams. <...> 1939 m. rugsėjis – viskas susimaišė. Neapykanta vokiečiams dėl Klaipėdos ir lenkams. Kada gi pagaliau žygiuosim atsiimti. <...> Bet žygio

į Vilnių nėra. Toliau mes vėl ramiai mokomės. Daug kalbų apie draugišką rusų ranką, apie tai, kad Vilnius mūsų, bet nė žodžio – kokia kaina. 1940 m. pavasaris, mes baigiam šestą skyrių, birželio 14 – baisus nerimas – prasidėjo trėmimai. Tarp mūsų nėra dviejų Stankūnaičių – jų tėtį nušovė iššokusį pro langą, o nuo rudens manęs jau laukia Marijampolės Rygiškių Jono gimnazija.“

Prasidėjus sovietmečiui, 1945 m. Šunskų mokykla tapo progimnazija, 1956 m. – septynmete, 1959 m. – aštuonmete. Visgi sovietmečiu mokykla nukentėjo: ne tik ideologiškai, bet ir mokinių skaičiumi. Buvo uždraustos tikybos pamokos, įsakyta nukabinti nuo sienos kryžių. Dar pirmaisiais metais senieji mokytojai mokiniams patardavo po pamokų nubėgti į kleboniją. Ten kunigas juos šiek tiek pamokydavo. O kadangi daug šeimų buvo išvežta į Sibirą, tai mokinių, ypač iš labiau apsišvietusio, socialiai orientuoto gyventojų sluoksnio, gerokai sumažėjo. Mokykloje prievarta veikė tarybinės ateistinės organizacijos: spaliukų, nors kartais mokiniai šios organizacijos prasmės net nesuprasdavo, pionierių ir komjaunimo, o mokytojai turėjo priklausyti komunistų partijai (Žemaitis, 2024). Ideologinis darbas vyko nuo pat tarybinės armijos sugrįžimo.

Kauno regioninio valstybės archyvo Marijampolės filiale rastame 1948 m. Šunskų progimnazijos pedagogų tarybos posėdžio protokole Nr. 2 įrašytas nutarimas: „Dėti visas pastangas sukurti komjaunimo ir pionierių organizaciją, išaiškinant mokiniams jos tikslus, uždavinius ir reikšmę kurią atnešė komjaunimas tautoms ir liaudžiai.“ Tų pačių metų spalio 8 d. posėdyje nutarta „sustiprinti biologijos mokslo dėstymą pažangia materialistine – mičiurinine kryptimi“. Žinoma, ne visi pasidavė naujajai politikai, tad ne vienas mokinys ar mokytojas turėjo slėpti savo įsitikinimus arba dėl jų nukentėdavo.

1967 m. mokykla buvo perkelta į naują erdvę pastatą su sporto sale ir stadionu. Stadionas su įvairiais papildomais sporto įrenginiais buvo labai geras. 1970 m. tuometinė respublikinė valdžia mokyklos sporto kolektyvui įteikė garbės raštą. Šunskų mokykla tapo ir kultūros centru: salėje ir greta mokyklos esančiose patalpose vyko kultūriniai renginiai, kaip tuomet buvo įprasta, rodomi filmai.

1999 m. mokykla – jau pagrindinė, t. y. dešimtmetė. Gaila, kad 2018 m., kai Lietuvos valstybė minėjo savo šimtmetį, turininga istorija garsėjusi Šunskų mokykla buvo uždaryta dėl per mažo mokinių skaičiaus.

Kokia buvo Šunskų mokykla, gerai atspindi joje dirbę mokytojai ir mokęsis jaunimas.

ŠUNSKŲ MOKYKLOS MOKYTOJAI IR MOKINIAI

Kunigas Vaclovas Strimaitis „Šunskų parapijos kronikoje“ (Strimaitis, 1928) taip rašė apie senuosius Šunskų mokytojus: „Vienas senesnių mokytojų buvo mokytojas Katilius, pasižymėjęs griežtumu, vėliau Draugelis, geras ekonomas; nes gaudamas tada, rodos, po 10 rublių, ne tik pats išgyveno, bet ir vaikus išmokslino (Galdikienė, kun. L. Draugelis, daktaras Elizejus Draugelis). Mirė Marijampolėje. Dar buvo Matulevičius, Mačiūnas. P. Natkevičius <...> Per karą mokytojavu Žmuidinaitė ir Jasaitytė, dirbo abi toj pačioj mokykloj. Kartą koks tai žandaras uždraudė mokyti Lietuvos istoriją. Vėliau gan ilgai mokino Statkevičaitė, Izabelė Natkevičaitė, Lapinskas, kuris dirbo trumpai, bet per pamokas kartais nesigėdindavo ironizuoti tikybą, Garmus protingas žmogus, gerai išauklėtas, o po jo – jo svainis Karpavičius, kilęs iš Tursučių <...>“

Vėliau, jau tarpukario Lietuvoje, čia dirbo labai iškilios asmenybės mokytojai Vincas ir Konstancija Strimaičiai. Vincas buvo kalinamas sovietiniame lageryje, o Konstancija su sūnumi ištremta į Sibirą. Labai gera ugdytoja buvo ir Aleksandra Statkevičiūtė, mokinių vadinta panele Statkute. Vaikai mylėjo ją ir gerbė, kaip ir mokytojus Strimaičius ir kitus Šunskų pedagogus. Tarp ilgamečių pokario mokytojų paminėtini direktoriai Juozas Martusevičius, Juozas Pečkys, mokytojai Domicėlė Dambrauskaitė, Anelė Dambrauskienė, Birutė Draskinienė ir daugelis kitų (Žemaitis, 2024).

Išskirtinė asmenybė jau tarybiniais metais buvo mokytojas Juozas Matijošaitis, Lietuvos patriotas, katalikas, puikus pedagogas. Dėl jo darbštumo ir išmanymo prie naujos Šunskų mokyklos buvo pastatytas stadionas, laimėjęs antrą vietą tarp aštuonmečių mokyklų visoje Tarybų Sąjungoje (Žemaitis, 2024).

Šunskų mokykla nuo caro imperijos laikų išugdė ir gana daug žymių krašto visuomenės, mokslo, kultūros ir bažnyčios veikėjų. Čia mokėsi pirmojo istorinio romano „Algimantas“ autorius Vincas Pieteris, sovietų valdžios nuteistas ir sušaudytas Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius, kunigas, socialinių mokslų daktaras, palaimintojo arkivyskupo Jurgio Matulaičio draugas Antanas Civinskas, kunigas istorikas Vaclovas Strimaitis, kunigas Juozas Giraitis, dailininkas Vytautas Ciplijauskas, dailininkė Birutė Stankūnaitė (Žemaitis, 2024).

Tarybiniais metais baigę Šunskų mokyklą jaunuoliai įgijo įvairias profesijas ir pasklido po įvairius kraštus, tačiau šis laikas dar nėra pakankamai tinkamas istoriniams tyrinėjimams.

IŠVADOS

Šunskų mokyklos kūrimosi istorija atveria galimybę pažvelgti į istorinę perspektyvą, kurioje atsispindi mokyklos kūrimosi idėja ir jos reikšmingumas tuometei visuomenei. Istoriniuose šaltiniuose Šunskai minimi kaip kaimas, tačiau mokykla buvo svarbi to kaimo gyventojams: nesvarbu, kokiuose pastatuose ji buvo įsikūrusi, tačiau joje dirbo mokytojai, kurie atvėrė kelią vaikams mokytis. Šunskų mokykla buvo kaimo šviesulys ir žinių židinys, išugdęs gana daug žymių krašto visuomenės, mokslo, kultūros ir bažnyčios veikėjų.

NAUDOTI ŠALTINIAI

1. 1738 m. Vilkaviškio seniūnijos inventorių. Lietuvos valstybės istorijos archyvas, f. 11, ap. 1, b. 1058.
2. Garbės raštas. Kūno kultūros ir sporto komitetas prie Lietuvos TSR Ministrų tarybos apdovanoja Kapsuko rajono Šunskų aštuonmetės mokyklos kūno kultūros kolektyvą už aktyvų talkininkavimą bendrojo lavinimo mokyklų sportinių įrenginių plėtimo ir statybos darbuose, Vilnius 1970 m. gruodžio mėn. 8 d.
3. Pedagogų tarybos posėdžių protokolų knyga. Lietuvos TSR Marijampolės rajonas, Šunskų septynmetė mokykla. Pradėta 1948 m. rugpjūčio 31 d. Baigta 1953 m. balandžio 16 d. Kauno regioninio valstybės archyvo Marijampolės filialas, f. 358, ap. 1, b. 423, l. 3–5.
4. Lomžos diecezijos archyvas. Sig 1-548, Akta koscielna, Filialne Szumsk.
5. Gudaitis, V. (2006). Šunskų apylinkė prieš karą, karo metu ir mažas laikotarpis pokaryje. Jauno žmogelio įspūdžiai ir pastebėjimai. Kaunas.
6. Matulaitytė, S. ir Strimaitis, C. (2007). *Istorikas kunigas Vaclovas Strimaitis ir jo artimieji*. Vilnius: Infostras.
7. Strimaitis, V. (1928). Šunskų parapijos kronika (rankraštis). Šunskai (K. Žemaičio asmeninis archyvas).
8. Totoraitis, J. (2003). Sūduvos Suvalkijos istorija. Marijampolė: Piko valanda 2003.
9. Žemaitis, K. (2024). Praeities įvykių fiksavimas (rankraštis). Marijampolė (K. Žemaičio asmeninis archyvas).
10. Žemaitis, K. (2009). Šunskai: *bažnyčia, kraštas ir žmonės*. Marijampolė: Piko valanda.

THE HISTORY OF THE SUNSKAI SCHOOL

Kęstutis Žemaitis

Summary

Abstract. Schools have played and continue to play a unique role in human life and society. They are the cradle of science, culture, and knowledge. This article discusses the prehistory of the Šunskai School, its importance in a rural area, and reveals the challenges faced by the school, its teachers, and students at the turn of history due to religious beliefs and changes in government.

Key words: Šunskai School, teachers and students, authorities.

Kęstutis ŽEMAITIS

Mykolo Romerio universitetas, Sūduvos akademija. Kanauninkas, teologijos daktaras. Mokslinių interesų sritis: Lietuvos Katalikų Bažnyčios socialinė veikla 1918-1940 m.

El. paštas: kestutis.zemaitis@mruni.eu

KESTUTIS ZEMAITIS

Mykolas Romeris University, Suduvian Academy. Canon, Doctor of Theology. Research interests: social activity of Lithuanian Catholic Church in 1918-1940.

E-mail: kestutis.zemaitis@mruni.eu

This article is an Open Access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).